LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO

Eduskunnan lakivaliokunta
Keskiviikko 19.4.2017 klo 9.30 / KAA 3/2016 vp

Lastensuojelun Keskusliiton lausuntoluonnos lakivaliokunnalle äitiyslakia koskevasta kansalaisaloitteesta KAA 3/2016 vp

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää eduskunnan lakivaliokuntaa mahdollisuudesta lausua äitiyslakia koskevasta kansalaisaloitteesta. **Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa äitiyslain säätämistä.**

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Kansalaisaloite perustuu asiaa syksyllä 2014 valmistelleen oikeusministeriön työryhmän mietintöön[1] ja siitä saadun lausuntopalautteen perusteella viimeisteltyyn hallituksen esitysluonnokseen[2].

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi äitiyslaki. Lisäksi ehdotetaan tehtäväksi tarvittavat seurannaismuutokset hedelmöityshoidoista annettuun lakiin, oikeudenkäymiskaareen, lapsen elatuksesta annettuun lakiin, lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, perintökaareen ja elatustukilakiin.

Äitiyslaissa tulisi olemaan säännökset äitiyden määräytymisestä. Lakiin ehdotetaan otettavaksi tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttäjä on lapsen äiti. Lisäksi ehdotetaan, että lapsen synnyttäneen äidin naispuolisen kumppanin voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen äidin ohella lapsen äiti silloin, kun lapsi on hankittu yhteisesti hedelmöityshoitojen avulla. Äitiys vahvistetaan tällöin samalla tavoin kuin isyys, toisin sanoen joko tunnustamisen perusteella tai tuomioistuimen päätöksellä. Menettely korvaa näissä tapauksissa perheensisäisen adoption. Hedelmöityshoidoista annettua lakia muutetaan samalla siten, että jatkossa naisparien on mahdollista saada hedelmöityshoitoja yhdessä.

Ehdotus sisältää myös äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset. Ehdotetun äitiyslain säännökset äitiyden selvittämisestä, tunnustamisesta, vahvistamisesta, kumoamisesta sekä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista kysymyksistä vastaavat pitkälti 1.1.2016 voimaan tulleen isyyslain (11/2015) säännöksiä.

[1] OM: Mietintöjä ja Lausuntoja 50/2014
http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1415784980693/Files/OMML_50_2014_Aitiyslaki_120_s.pdf
[2] Hallituksen esitys eduskunnalle äitiyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (luonnos 2.2.2015)
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/K3ACbrH9l/Aitiyslaki_kokeilu_luonnostekstilla.pdf

LASTENSUOJELUN KESKUSLIITTO | CENTRALFÖRBUNDET FÖR BARNSKYDD
Armfeltintie 1, 00150 Helsinki | Armfeltsvägen 1, 00150 Helsingfors
Puhelin/Telefon (09) 329 6011 | toimisto@lskl.fi | www.lskl.fi

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää **lausunnossaan huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:**

- LSKL pitää tärkeänä, että lakiin kirjataan tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen äiti.
- LSKL kiittää, että äitiyslakiluonnosta on sen valmisteluvaiheessa pohdittu laajasti lapsen edun näkökulmasta.
- LSKL kannattaa esitystä siitä, että vanhemmuuden vahvistaminen edellyttää, että lapsi on hankittu molempien suostumukseen perustuvalla hedelmöityshoidolla.
- LSKL pitää sääntelyn yhdenmukaisuuden ja toimeenpanon kannalta välttämättömänä, että äitiyslakiluonnoksessa ikärajat noudattavat isyyslain vastaavaa sääntelyä. Ikärajat eivät kuitenkaan saa estää lapsen mahdollisuutta saada tietoa ja esittää näkemyksiään niissä tilanteissa, joissa se on perusteltua.
- LSKL kannattaa äitiyslakiluonnoksen sijaissynnytysjärjestelyihin liittyvää sääntelyä ja pitää sitä tarpeellisena.
- LSKL ehdottaa, että pidemmän aikavälin tavoitteena tulisi olla yhteinen vanhemmuuslaki, jossa säädettäisiin yhteisesti sekä äitiydestä että isyydestä.

Lastensuojelun Keskusliitto kannattaa äitiyslain säätämistä.[3] Äitiyslailla parannetaan lasten välistä yhdenvertaisuutta[4] ja edistetään samaa sukupuolta olevien vanhempien lasten oikeusturvaa. Äitiyden lainsäädännöllistä määrittelyä puoltavat perherakenteiden monimuotoistuminen sekä myös hedelmöityshoitojen kehittyminen. Äitiyslaki tulee toteutuessaan helpottamaan ja edistämään naisparien toisen vanhemman vanhemmuuden tunnustamista, koska adoptioprosessista voidaan pitkälti luopua.

Äitiyslain säätäminen tukee vahvasti lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, lapsenhuoltolaki) tavoitteita ja lähtökohtia. Lapsenhuoltolain mukaisesti huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Äitiyslaki tukee tätä velvoitetta vahvistamalla ja korostamalla vanhempien ja lapsen välistä suhdetta alusta alkaen. Äitiyslaki myös turvaisi paitsi lapsen huolenpitoa ja hoitoa myös lapsen elatusta nykytilannetta paremmin.

LSKL pitää tärkeänä, että lakiin kirjataan tavanomaisoikeudellinen periaate, jonka mukaan lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen äiti. Vakiintuneesti on katsottu, että nainen, joka synnyttää lapsen, on lapsen äiti. Perustuslaki (80 § 1 mom.) kuitenkin edellyttää, että yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla.

Äitiyslakiluonnoksen perusteluissa esitystä pohditaan lapsen edun näkökulmasta useammassa kohtaa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artikla edellyttää, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on

[3] https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/aitiyslaki-parantaisi-lapsen-oikeusturvaa/

[4] **YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen** 2 artiklan 1 kohdan mukaisesti sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut **oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen**, **hänen vanhempiensa** tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan **perustuvaa erottelua.**

ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. **LSKL pitää selkeästi lapsen edun mukaisena, että perheeseen syntyvän lapsen juridinen asema vahvistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa**. Perheen sisäisen adoption prosessi on työläs ja aikaa vievä, mistä syystä lapsen edun toteutuminen saattaa vaarantua. Nykyisessä tilanteessa on aiheutunut ongelmia muun muassa silloin, jos naispari eroaa tai lapsen synnyttänyt äiti kuolee tai sairastuu synnytyksessä vakavasti[5], ennen kuin toisen äidin vanhemmuus on vahvistettu perheen sisäisellä adoptiolla.[6]

Äitiyden tunnustaminen jo raskausvaiheessa helpottaa perheen virallisten asioiden hoitoa ja on tasa-arvoista isyyslaissa mahdollistetun tunnistamisen kanssa. Kuten isyyden tunnustamisen yhteydessä, myös valtaosan naispareista ennakoidaan käyttävän äitiyden tunnustamismahdollisuutta ennen lapsen syntymää sen kunnan äitiysneuvolassa, jossa heille on annettu raskaudenaikaisia neuvolapalveluja. Tehtävässä käytetään merkittävää julkista valtaa. Tästä näkökulmasta Lastensuojelun Keskusliitto pitää suunnitelmia neuvolatoiminnan yhtiöittämisestä erittäin huolestuttavina.

On lapsen edun mukaista, että kahden henkilön yhteisellä päätöksellä hankkimalle lapselle voidaan lähtökohtaisesti aina vahvistaa kaksi oikeudellista ja elatusvelvollista vanhempaa. **LSKL kannattaa lakiluonnoksessa ehdotettua sääntelyä, jonka mukaan vahvistaminen edellyttää sitä, että lapsi on hankittu molempien suostumukseen perustuvalla hedelmöityshoidolla**[7]. Näin ollen naisparin hedelmöityshoitojen tuloksena syntyneen lapsen ja synnyttäjän kumppanin välistä lapsi-vanhempisuhdetta ei tarvitse erikseen vahvistaa perheen sisäisellä adoptiolla[8]. Lapsen oikeus tietää alkuperänsä varmistetaan parhaiten, kun lapsi saa alkunsa hedelmöityshoitoklinikalla, joka huolehtii sukusolun luovuttajaa koskevien tietojen ilmoittamisesta VALVIRAn ylläpitämään luovutusrekisteriin.

Äitiyslakiluonnoksessa ikärajat noudattavat isyyslain vastaavaa sääntelyä, mikä on välttämätöntä sääntelyn yhdenmukaisuuden ja toimeenpanon kannalta. Keskusliitto kuitenkin muistuttaa, että **biologisten ikärajojen asettaminen lainsäädäntöön ei saa viedä lapselta mahdollisuutta saada tarvittaessa myös viranomaistaholta asiaansa liittyvää informaatiota hänelle sopivalla tavalla eikä myöskään oikeutta saada**

---

5 Terveydenhuollossa on tuotu esille ongelmatilanteita, joissa olisi tarvittu huoltajan päätöksiä vastasyntyneen lapsen terveydenhuoltoon liittyvissä kysymyksissä naisparin lapsen synnyttäneen äidin tultua kykenemättömäksi päätöksentekoon vakavan sairauden/vammautumisen myötä. Tällöin olisi ollut tärkeää, että pariskunnan toinen osapuoli olisi lapsen vanhempi ja voisi tehdä huoltajalle kuuluvia päätöksiä.

6 Hallituksen esitys eduskunnalle äitiyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (luonnos 2.2.2015) http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/K3ACbrH9l/Aitiyslaki_kokeilu_luonnostekstilla.pdf

7 Äitiyslain säätämisen yhteydessä ehdotetaan hedelmöityshoidoista annettua lakia muutettavan siten, että hoitoa voidaan antaa myös naispareille parina. Niin sanotut koti-inseminaatiot jäävät ehdotetun äitiyslain sääntelyn ulkopuolelle eikä muun kuin lapsen synnyttäneen äitiyden vahvistaminen ole tällaisissa tilanteissa mahdollista muutoin kuin perheen sisäisen adoption edellytysten täyttyessä. Lainvalmistelussa katsottiin, että hedelmöityshoitopalveluiden ulkopuolella käytetyt menetelmät voivat johtaa ristiriitatilanteissa vaikeisiin todistelua koskeviin kysymyksiin siitä, kumpi voidaan vahvistaa tulevan lapsen toiseksi vanhemmaksi - siittiöiden luovuttaja vai lapsen synnyttävän äidin naispuolinen kumppani.

8 Nainen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen naisen kanssa antoi suostumuksensa hedelmöityshoitoon, voidaan suostumuksen perusteella vahvistaa lapsen äidiksi. **Tämä koskee sekä parisuhteensa rekisteröineitä, että avopareja.**

esittää näkemyksiään ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti häntä itseään koskevassa asiassa.[9] Tästä asiasta käytiin keskustelua myös isyyslain uudistamisen yhteydessä.[10]

Äitiyslakiluonnoksessa tuodaan esille myös sijaissynnytyksiin liittyvät kysymykset. Keskusliitto on aiemmassa sijaissynnytysjärjestelyitä koskevassa lausunnossaan suhtautunut lähtökohtaisesti kielteisesti sijaissynnytysjärjestelyihin.[11] Sijaissynnytyksiin liittyvää keskustelua käydään kuitenkin yhä enenevässä määrin. Myös yleisen kansainvälistymisen vuoksi äitiyttä koskevien kansainvälisyksityisoikeudellisten kysymysten sääntelyn tarve on lisääntynyt. Vaikkakin Suomen lainsäädännössä sijaissynnytysjärjestelyt ovat kiellettyjä,[12] on sijaissynnytys sallittua eräissä muissa valtioissa. Tästä syystä tarvitaan sääntelyä, joka estää Suomen sijaissynnytysjärjestelyjä koskevan sääntelyn kiertämisen. Tilanteen selventämiseksi äitiyslakiluonnoksessa esitetään, että toisessa valtiossa tehtyyn sijaissynnytysjärjestelyyn perustuva ulkomainen päätös äitiyden vahvistamisesta voitaisiin tunnustaa Suomessa vain, jos äidiksi vahvistettu nainen on asunut keskeytyksettä vähintään vuoden kyseisessä valtiossa ennen lapsen syntymää.

Esityksen kansainväliseen yksityisoikeuteen liittyvien säännösten soveltaminen johtaa siihen, että sijaissynnytysjärjestelyyn perustuva ulkomainen äitiyspäätös saattaa jäädä tunnustamatta, jos vanhemmalla on lapsen syntymän aikaan ollut asuinpaikka Suomessa. Sijaissynnytysjärjestelyllä syntyneen lapsen adoptio voidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella vahvistaa tuomioistuimessa, jos lapsen etu sitä vaatii. Perheen sisäisen adoption tuloksena on tällöin mahdollista vahvistaa myös lapsen sosiaalisen äidin tai isän vanhemmuus.[13] **LSKL kannattaa äitiyslakiluonnoksen sijaissynnytysjärjestelyihin liittyvää sääntelyä**.

Keskusliitto toteaa, että jatkovalmistelussa on syytä selvittää, onko sosiaaliseen vanhemmuuteen, sen sisältöön ja merkitykseen, syytä ottaa kantaa lainsäädännön keinoin. Lopuksi esitämme, että **pidemmällä aikavälillä tavoitteeksi asetetaan yhteinen vanhemmuuslaki, jossa säädettäisiin sekä äitiydestä että isyydestä**.

---

[9] Ks. esim. lapsiasiavaltuutetun lausunnot isyyslain uudistamisesta http://lapsiasia.fi/tata-mielta/lausunnot-2/lausunnot-2014/lapsiasiavaltuutetun-lausunto-eduskunnan-lakivaliokunnalle-isyyslain-uudistamisesta/
http://lapsiasia.fi/tata-mielta/lausunnot-2/lausunnot-2014/lapsiasiavaltuutetun-lausunto-isyyslain-uudistamista-koskevasta-tyoryhmamietinnosta/

[10] Isyyslain uudistaminen lausuntotiivistelmä. OM: Mietintöjä ja lausuntoja 7/2014.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76521/omml_7_2014_isyyslain_uudistaminen_lausuntotiivistelma_74s.pdf?sequence=1

[11] https://www.lskl.fi/kannanotot-ja-lausunnot/sijaissynnytyksen-tayskielto-suojaa-lapsen-oikeuksia/

[12] Hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissynnytysjärjestelyt ovat Suomessa kiellettyjä hedelmöityshoidoista annetun lain 8 §:n 6 kohdan vastaisina.

[13] Ehdotuksen ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Hallituksen esitys eduskunnalle äitiyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (luonnos 2.2.2015)
http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/henkilo-perhe-japerintooikeus/K3ACbrH9l/Aitiyslaki_kokeilu_luonnostekstilla.pdf